

Douwe Hermans Kiestra, fan 1899 te Poppenwier, boer yn de Lege Geaën oan 1967 en yn 1970 stoarn te Raard. Dichter en nei de oarloch dy't syn libben op bysûndere wize stimpele ek proazaskriuwer, útjûn by de KFFB. Debút *Efter it oargel*, 1935. In sober wurdgebrûk is syn wurk eigen, ek in religieuze achtergrûn. Sa yn de *Enc. v/h hedend. Friesland*. Beide fynt men yn dit fers.

De bondel *it jier yn 't roun* is fan nei de oarloch doe't D.H. Kiestra mei al syn wederwaardichheden aardich publisearre: behalve de bondel mei dit fers, trije dieltsjes mei *berimmingen fan de Spreuken fan Salomo*, 1968, en *Blêdswylsel fan it Bolwurk*, 1968. Yn proaza folge: *De bêste simmer*, 1970; *De buorskip*, 1970, en it ferfolch *De toartels*, 1971.

Altyd wurk oer it boerelibben, in lytse pleats en in lyts doarp. De titel *It jier yn 't roun* seit dat de gong fan de seizoenen folge wurdt. Mar fan de yn totaal trettjin fersen binne party kwalik oan it spesifyk fan de tiden fan it jier wijd.

Dit gedicht, it op ien nei lêste yn de bondel, liket by it earste lêzen wat swiersettich, sentiminteel miskien; by nochris lêzen giet der dochts in fynfielen fan ôfwizen fan lytsens fan út en freegjen nei fuortgong yn 'forheven flecht' en 'let mar hecht bitrouwen'. Grif, de minske is bang foar 'soargesyktmen', freget om yn de ein net ta 'dize en benauwenis' te ferfallen, beskamme stean om slimmere 'syktmen', mar de dichter ferhearliket it net. Krekt oarsom. Hy siket, freget, krekt it ûntwyk, de 'staad'ge wjukslach en it hege fleanen'. De flecht nei boppen 'yn djippe nachten en boppe djippe snie', lykas de guozzen dy't Meinte Walta op de blêdside dernêst tekene hat.

Ek yn dit nûmer, gelokkich, de trije fêste meiwurkers B.J. Postma, Rommert Tseardsma en Sytse Hiemstra. Fan de lêste sels twa bydragen. Alle trije, elk op eigen wize, taalwachtters op en út. Wat in ferrassing de bydrage fan meiwurker Jan Jongsma oer û.o. it langst libbene lid fan de echte, âlde, autentike Jongfryske Mienskip út 1917, pas ferline jier stoarn. Lês mar. It soe moai wêze as it nochris ta in histoarje fan de Fryske tiidskriften komme koe. Te begjinnen mei It Jierboekjen, de útjefte fan it Frysk Genoatskip yn 1827. En dan de rige lâns.

de einredaksje

Us eigen taal (4)

Utgongspunten foar in Fryske taalstandert (3)

Yn de lêste *Lyts Frisia*¹ haw ik hiel wat fan jo/jimme úthâldingsfermogen frege om wat mear gryp (greep?) te krijen op de swierrichheden dy't it standerdisearjen fan it Frysk jout. Men moat ommers oanstjoere op minder foarms en sadwaande in kar dwaan út wat (noch/jitte) Frysk neamd wurde kin. Foarms dy't útgeane op *-ing* (*formulearring*), sa haw ik ferdútst, kinne as meartal *ferklearringen* en *ferklearrings* krije. *Soks* is net echt handich as men mear ienheid yn de skriuwwize(n) fan it Frysk hawwe wol. En dat soe wol moatte. Taalideologysk en taaldidaktysk kies ik dan foar *ferklearrings*. Fanwegens de gruttere distânsje ta it Hollânsk en omdat learlingen mar ien meartalsfoarm brûke hoege (hoege/hoeve te brûken?). Dy standertfoarm komme se dan boppedat altiten (altdy?) op skrift tsjin.

Yn myn eardere stikjes yn *Lyts Frisia* haw ik al 8 útgongspunten neamd foar in Fryske-taalstandert en guon mooglikheden oanjûn om ta foarmreduksje oer te gean. Ik nûmerje sadwaande gewoan troch en bin dan oan punt 9 ta.²

9. In *reduksjemooglikheid* jout ek it konsekwint folgjen fan in Fryske taalregel dy't seit dat wurden dy't oan de ein in stomme of *toanleaze* e (in sjwa [ə]; sprek dy mar út mei de *u* fan *put*) hawwe, winliken altiten in meartal op *-en* krije moatte.³ Sadwaande soe yn geef Frysk *gemeente* dus jimmeroan in meartal op *-n* krije moatte: *gemeenten*. En *binde* ek: *binden*. En sa kin men yn it Frysk better *fitaminen* as *fitamines* ynnimme. Dy *s* fan sa'n preparaat smakket net al te bêst.

De measte 'echte' Hollânsktaligen út de Rânestêd en omkriten kinne de *n* fan wurden op *-en* ('vitaminen') al lang net (mear) útsprekke. Harren taal 'degenerearret' de lêste desennia blykber hurd ferlike mei dy út oare streken. It kinne fansels ek de spraakorganen wêze dy't hieltiten (hieltid/hyltyd?) minder wurde. Dat is fan dy gefolgen dat se net langer in meartal op *-n* goed ta de mûle út krije kinne: 'mensen' wurdt (mei fonetyske tekens oanjûn): [mɛnsə], 'ziekte' en 'ziekten' wurde ornaris beide as [ziɛktə] útsprutsen. En wa wit dan noch wat it echte meartal is? Om dat probleem op te lossen en gjin misferstannen te krijen, sette sokke Hollânsktaligen der út need mar in *-s* efter: *gemeentes*. Se moatte dochts wat. Ferlykje *bende-bendes*; *machines*, *vitamines*, *principes*. De Dútsers kinne, lykas de Friezen, de slot-*n* yn har taal wol goed útsprekke: *Gemeinden*, *Banden*, *Maschinen*, *Prinzipien*, ensfh. Dy buortaal (wêrom is 'dizze buortaal' ferkeard?) is noch net oantaast troch it *-s*-firus.

Us Westerlauwersk Frysk (wêrom soe 'ús Westerlauwersk Frysk' in flater

¹*Lyts Frisia*, jrg. LIX, nú. 3.

²Sjoch *Lyts Frisia*, LIX, nú. 1, 2 en 3, 2010.

³Ferl. bgl. P. Breuker e.o., *Bydragen ta de didaktyk fan it Frysk yn it fuortset ânderwiis*. Grins/Ljouwert: Frysk Ynstitút R.U.G./Afûk, 1982, s. 53.

wêze?) hat út soarte mear lêst fan it Hollânsk as fan it Dútsk, dat it *s*-meartal kringt yn ús taal hieltiten (hieltyd/hyltyd?) mear yn wurden dy't yn it Frysk en it Hollânsk fierhinne gelyk binne. Benammen yn frjemde wurden dy't oer it Hollânsk liend wurde. Standerdisaasje op skrift, konsekwiint tapast yn de media en yn ûnderwiislearmateriaal is sadwaande as tsjinwicht perfoarst needsaaklik. Ik gean dan ek yn 'e pleit foar it sa rjochtlinich mooglik tapassen fan de Fryskeigen grûnregel dat yn it Frysk de wurden op [ə] in meartal op *-en* krije. Inkelde foarbylden: *pake(n)*, *beppe(n)*, *binde(n)*, *sykte(n)*, *gûne(n)*, *mûne(n)*/*mole(n)*, *romte(n)*, *fitamine(n)*, *masine(n)*, *gemeente(n)*, *prinsipe(n)*, *kassette(n)*, *râte(n)*, *opname(n)*, *ûnfoldwaande(n)*, *analyze(n)*, *attitude(n)*, *besite(n)*, *boade(n)*, *boete(n)*, *detektive(n)*, *enkête(n)*, *fakatuere(n)*, *fedette(n)*, *finale(n)*, *halte(n)*, *holte(n)*, *kollekte(n)*, *karrière(n)*, *kazerne(n)*, *lakune(n)*, *makette(n)*, *offerte(n)*, *prognoaze(n)*, *type(n)*, *salade(n)*, ensfh. De ein is net oer te sjen (wêrom is ' net te oersjen' gjin geef Frysk?). Dy foarms soene sadwaande de standertfoarms wêze moatte (sjoch ek ris by it stekwurd 'meartal' yn de foar de Lyts Frisia-lêzer(s) grif ûnmissbere en tige handige skriuwwizer *Mei freonlike groetnis* fan Rienk de Haan).⁴

As it wurdboek (FW, F-N, 1984)⁵ by guon wurden beide mooglikheden jout (bgl. *metoaden/metoades*, *gewoanten/gewoantes*), dan moat men dêr dus mar net oan tajaan en dy rare oanwenst fûl fersmite. It soe in hiel goed ding wêze en skras dy ein-*s* út it wurdboek! Op in pear útsûnderings nei kin men jin dêr grif in hiel ein mei rêde. In foarbyldsje dat soks it net altiten (altdy?) goed slagget, is bygelyks: *file*. As in *file* in stik ark is om hurde stoffen glêd of flak te meitsjen, dan is it meartal *filen*. As *file* lykwols in rige wachtsjende of stadich foarútgeande ferfiermiddels of persoanen is, dan wurdt it neffens it wurdboek *files*. Dat komt grif omdat it oer it Hollânsk liend is. En dy lêste taal hat it sûnder mis wer út it Ingelsk helle. Yn it Ingelsk hawwe suver alle meartallen in *eins*. Ingelske *files* kinne sadwaande slaan op ûnderskate saken: op it stikje ark om mei te fyljen, op in liaspinne (pinne op fuotstik om papier op te stekken), op in dossiermap, op in rige fan reau (rydtugen) of in optocht fan minsken. Wer in hiele oare file, mei in Ingelske útspraak [fa.ɪl], is in databestân foar de kompjûterferwurking, troch oersetters fan kompjûterbegripen yn it Frysk ek

⁴Rienk de Haan, *Mei freonlike groetnis. Skriuwwizer mei stekwurden en foarbylden*, Ljouwert: Taalbuero Fryske Akademy, 1995, s. 79: "Yn it skreaune Frysk kin men wat langer wat mear merke dat wurden útgeand op it ûndúdlike lûd *-e* te'n ûnrjochte in *-s* ynsteefan *-(e)n* krije yn it meartal: *roedes*, *klassen*, *lingtes*, *stiltens*, *syktes*, *gemeentes*, *kollektens*, *wentes*, *moles*, *purismes*. It wurdboek jout by guon beide mooglikheden oan: *halten/haltes*, *hypotezen/hypotezes*, *gewoanten/gewoantes*, *metoaden/metoades*, *masinen/masines*. It is oan te rieden om yn 'e lêstneamde gefallen in meartal mei *-(e)n* te kiezen; dat jout de minste útsûnderingen."

Fierder konstatearret De Haan op deselde side: "Frjemde wurden op *-e* krije omaris in *-s*: *pendules*, *antennes*, *prinsipes*, *râtes*, *sênes*. By twa meartallen kin in ferskil yn betsjutting foarkomme: *pianisten/pianistes*, *typisten/typistes*." Salang't der gjin ferskil yn betsjutting is, pleitsje ik foar *gjin* útsûnderings. Yn it Dútsk achtsje wy *Routen* ek 'gewoan' of 'normaal'! Wy hoege de Hollânske 'noarm' op dat stik net te folgjen. En it wurdboek soe dat ek net dwaan moatte.

⁵J.W. Zantema, *Frysk Wurdboek, Frysk-Nederlânsk*, Leeuwarden/Ljouwert/A.J. Osinga, 1984.

wol in *triem* neamd.⁶

10. *Reduksjemooglikheden* jouwe ek de 'frjemde' wurden dy't op *-or/-er* útgeane. By frjemde wurden op *-or* (bgl. 'motor') hat it Hollânsk njonken (neist, nêst?) in meartal op *-s* gauris ek ien op *-en* mei rekking fan 'e o yn *-or* ('*motoren*'). Yn it Frysk wurde sokke wurden mei *-or* fakentiids redusearre ta *-er*. De meartalsútgong is dêr neffens de grûnregel *-s* (bgl. *moters*). Wy soene net tajaan moatte oan it ferskynsel dat mei it oernimmen fan it 'frjemde' wurd ek it Hollânske meartal oernommen wurdt (ferl. *motoaren*, *professoaren*, *radiatoaren*, *eksaminatoaren* en *doktoaren*). En benammen net yn learmiddels.

Dat de Fryske staveringshifker dy Hollânske *-oaren*-útgong net ferbetteret (ferbettert?) en it wurdboek⁷ dy ek mei ham en gram oernimt en soms as ienichste talit (*sektoaren* bygelyks), is foar my noch gjin reden om dy net út in (takomstige) Fryske-taalstandert ferbalje te wollen. Wy kinne skoan sûnder dy Hollânske taalfersmoaring. Dat túch der mar út soe Douwe Kalma wol sizze.

Yn in Fryske-taalstandert soene wy ús treflik rêde kinne mei de útgongen op *-or* en *-er*. Dy binne sels betsjuttingsferskillen treast. In 'dokter' (genêskundige) hoecht ommers noch net in 'dokter' (persoan mei de heechste akademyske graad) te wêzen. Sa wurdt, as ik myn sin sis, de standertnoarm it Fryskeigen meartal op *-s*: *motors*, *sektors*, *eksaminators*, *professors*, *radiators*, *doktors*, *dokters*.

Lykas mear 'echte' talen kin it Frysk allikemin sûnder *taaldokters* as it om in goede, lear- en ûnderwiisbere en tagelyk sa 'Frysk' mooglike standert giet. In oare kear fierder oer reduksjeswierrichheden dy't om in oplossing freegje. Der falt noch wol wat te kurearjen. Wy binne der jitte net!!!

Sytze T. Hiemstra

(Bertus Postma)

De steatefraksjes fan ICDA, PvdA, VVD, FNP, SP, KU, GrL

Rju achtbere froulju en manlju,

Doe't se yn Drachten miljoenen op it kleed lizze moette soene foar it spoor fan It Fean nei Grins ta, doe hie de grutste riedsfraksje der kokhalzjen oen, dat Versteeg hat wakker op syn politike maten ynpraat om se te bekearen. Ik hie oars lang miend, dat in steatefraksje him bûten it wurk fan in besibbe riedsfraksje hearde te hâlden, mar

⁶Klik foar in wiidweidige list fan kompjûterbegripen bygelyks op: www.fryskebeweging.nl/ferieningfryskûnderwiis/publikaasjes/listfanfryskekompjûterbegripen.

⁷Sjoch bgl. it nije *Frysk Hânwurdboek* fan Pieter Duijff en Frits van der Kuip, Ljouwert: Fryske Akademy / Afûk, 2008.